

D. 1, 2, 3, 5-53. Pomp.

a megbecsülésnek, amelyet a klasszikus jogtudósok több évszázaddal haláluk után élveztek.

Sajnos, több neves jogtudós nem szerepel a lefordított szövegekben. Pomponius beszámolójából természetesen hiányzanak kortársai és az utána élt kiváló jogtudósok. Hadd pótoljuk ezt a hiányt azzal, hogy a már említett Gaiuson kívül emlékeztetünk három jeles jogászra, akiknek nevével sűrűn találkozunk e könyv szemelvényei között tallózva. Pomponius kortársára, az elegáns és éles eszű Salvius Iulianusra (akinek csak nevét említi), valamint az i.sz. III. század két termékeny és nagy tudású jogtudósára: Paulusra és Ulpianusra gondolunk.

→ innen

A jogtudománnyal igen sok és nagyon kiváló férfiú foglalkozott hivatásszerűen. Meg kell itt emlékeznünk közülük azokról, akik a római nép előtt a legnagyobb tekintélynek örvendettek, hadd tűnjék ki, kik és milyen kiváló férfiak által keletkezett, alakult és maradt fenn jogunk. Az első, aki hagyományaink szerint a nyilvánosság előtt jogtudósként fellépett, Tiberius Coruncanus volt. A többiek vagy a ius civile szabályai mögött névtelenül húzódtak meg, vagy inkább a tanácsot kérőknek, mintsem a tanulni vágyóknak álltak rendelkezésére.

A legkorábbi tudósok közé tartozik Publius Papirius, aki rendszerbe foglalta a királyi törvényeket. Következik Appius Claudius, a tíztagú testület tagja, akinek a legnagyobb része volt a tizenkettőlás törvény megalkotásában. Ezután a legnagyobb jogtudós az ugyanebből a nemzetségből való Appius Claudius, akit százkezü melléknévvvel tiszteltek. Ő építette ki a Via Appiát, a Claudius-vízvezetékét, ő hozta a határozatot, hogy Pyrrhust a városba nem engedik be, egy azóta elveszett könyvet írt a hagyomány szerint az elbirtoklás félbeszakadásáról. Valószínűleg tőle származik az az Appius Claudius, aki feltalálta az r betűt — azóta írnak Valesius helyett Valerius és Fusius helyett Furius.

Ő utána jön a nagy tudományú Sempronius, akit bölcsnek mondott a római nép, és sem előtte, sem utána másnak nem adta ezt a melléknevet. Gaius Scipio Nasica a sena-

tustól nyerte a jóságos melléknevet: neki közölköztögen adtak házat a Szent úton*, hogy könnyebben oszthassa tanácsait. Quintus Mucius következik, akit a karthágóiakhoz küldtek követként két levéllel, melyek egyike békét, a másik háborút jelentett, és feljogosították, hogy azt hozza vissza Rómába, amelyiket jónak látja. Ő mindkettőt magával vitte, és a karthágóiakat szólította fel arra, válasszák, amelyiket akarják.

Ezek után működött a már említett Tiberius Coruncanus, aki először kezdett nyilvánosan jogi tanácsokat adni. Írás nem maradt fenn tőle, de sok és emlékezetes tanácsa ismeretes. Sextus Aelius és testvére, Publius Aelius, valamint Publius Atilius kiváló tanácsadó jogtudósok voltak, olyannyira, hogy a két Aelius consuli tisztséget is nyert el, Atiliust pedig a nép elsőként az okos melléknévvvel tisztelte meg. Sextus Aeliust Ennius a költő is dicsőíti. Egy könyve maradt ránk, a hármaskönyv, amelyet mintegy a jog bölcsőjének tarthatunk. Azért nevezik hármaskönyvnek, mert a tizenkettőlás törvény után tartalmazza annak magyarázatát, majd hozzáfűzi a peres eljárásokat. Egyesek azt állítják, hogy ez három könyv volt, mások tagadják ezt, ehhez a csoporthoz csatlakozik Cato. Marcus Cato a Porcius családól az első, akinek könyvei fennmaradtak. Annál több írás maradt a fiaitól.

Ezután jelentkeznek Publius Mucius Brutus és Manilius, akik a jogtudományt megalapították. Publius Mucius tiz könyvet hagyott hátra, Brutus hetet, Manilius hármat. Manilius kötetei máig megvannak. Kettő közülük consuli méltóságot viseltek, Brutus praetori tisztségre jutott, Publius Mucius pedig főpap is volt.

Őket követik Publius Rutilius Rufus, római consul és Ázsia provincia kormányzója, Paulus Verginius és Quintus

* A „Sacra via” (Szent út) Róma szívében húzódott. Ma is végigmegy rajta „Forum Romanum”-ot meglátogató turista, amikor Sep timius Severus diada-
mívétől Titus diadalívéhez sétál.

Tubero — maga is consul és a sztoikus Pansa tanítványa. Sextus Pompeius, Gnaeus Pompeius nagybátyja is ez időben élt, valamint Coelius Antipater, a történetíró, bár ő inkább ékesszólásával, mint jogtudományával emelkedett ki. Lucius Crassus, Publius Mucius testvére, Cicero szerint a jogtudósok között a legjobb szónok.

Az egész civiljogot egységes rendszerbe ő utánuk Publius fia, Quintus Mucius főpap foglalta, tizennyolc fejezetből álló munkájában.*

Sok tanítványa volt, a legtekintélyesebbek Aquilius Gallus, Balbus Lucilius, Sextus Papirius és Gaius Iuventius: Servius szerint közülük Gallus örvendett a legnagyobb tekintélynek. Mindezeket Servius Sulpicius révén ismerjük, mert nincsenek saját fennmaradt írásaik, ilyenek nem forogtak közkézen, hanem Servius gyűjtötte össze munkáikat, és az ő írásában maradt fenn emléküik.

Servius Sulpicius a szónoki beszédben az első, de legálábbis Marcus Tullius után az első helyen áll. Azt mondják róla, hogy egy barátja ügyében tanácsot kért Quintus Muciustól. Quintus Mucius választát azonban alig értette meg, és ismét hozzá kellett fordulnia, ezért aztán Quintus Mucius megróttá őt, és szemére vetette, hogy nemes, patricius, ügyekben képviselést vállaló embertől szégyenletes dolog nem érteni a joghoz, hiszen perekkel foglalkozik. Servius megszívlelte a szemrehányást. A fent említettek legfőbbjét hallgatta, hogy a civiljogot megtanulja. Tanítványa lett Balbus Luciliusnak, de még inkább Aquilius Gallusnak, aki CERCINÁBAN ÉLT. Ezért a legtöbb könyvét is CERCINÁBAN ÍRTA. Mikor katonai parancsnokként elesett, a törvénytészen emelt neki szobrot a római nép, amely most is ott áll Augustus emelvényénél. Nagyon sok műve maradt fenn, ezek mintegy száznyolcvan fejezetet tesznek ki.

* Az eredeti szövegben „liber”, szó szerint „könyv” áll. Minthogy az antik „liber” terjedelmét tekintve a mai fejezethez áll közel, ezt az értelemszerű fordítást választottuk.

Azon sokak közül, akiket említhetnénk, a következők írtak még könyveket: Alfenus Varus Gaius, Aulus Ofilius, Titus Caesius, Aufidius Tuca, Aufidius Namusa, Flavius Priscus, Gaius Ateius, Pacuvius Labeo Antistius (Antistius Labeo apja), Cinna, Publicius Gellius. E tizből nyolcan írtak külön könyveket, és összes műveiket Aufidius Namusa gyűjtötte össze száznegyven fejezetben. A felsoroltak közül a legtekintélyesebbek Alfenus Varus és Aulus Ofilius. Varus consul is volt, Ofilius lovag lett, Caesar család barátja, aki a *ius civile* legtöbb részében alapvető jelentőségű munkákat hagyott hátra. Egyes törvényeket elsőnek magyarázott, először gyűjtötte össze a praetori edictum anyagát*, mert előtte csak Servius hagyott hátra két igen rövid munkát, az edictummal kapcsolatban, Brutusnak szólt ajánlással.

Kortársuk még Trebatius, Cornelius Maximus tanítványa és Aulus Cascellius Quintus, Mucius Volusius tanítványa. Az ő tiszteletére végrendeletben örökösévé tette unokáját, Publius Mucius. Ő quaestorságot viselt, és nem is akart ennél magasabbra kerülni, bár Augustus a consuli tisztelet is felajánlotta neki. Úgy mondják, hogy közülük Trebatius volt a tudósabb, Cascellius az ékesszólóbb, Ofilius mindkettőjüket felülmúlta. Cascelliusnak nem maradt fenn írása, csak egy könyve, nevezetes mondásaival, Trebatiusnál több is, de kevésbé olvasottak.

Tubero következik, aki Ofiliusnak ajánlotta munkáját. Ő patricius volt, és ügyvédből lett jogtudóssá, kivált mivel Quintus Ligarius ellen vádat emelt, és Gaius Caesar előtt nem volt sikere. Ez az a Quintus Ligarius, aki, Afrikában partra szállva, a beteg Tuberonak nem engedte meg, hogy csatlakozzék hozzá, vagy vizet mérítsen magának. Ez be is vádolta, és Cicero látta el a védelmet: ismerjük is igen szép szónoklatát, amelyet Quintus Ligariusról mondott. Tubero tudósa volt mind a köz-, mind a magánjognak, és mindkét tárgykörből számos könyvet hagyott hátra, azonban mes-

* Ld. 56. sk. oldalon.

terkelt, régies stílusban írt, és ezért nemigen kedvelték műveit.

Utánuk a legnagyobb tekintélyűek voltak Ateius Capito, Ofilius követője és Antistius Labeo, aki az összes előbb említetteket hallgatta, de Tebatiust követte. Ateius consul volt, Labeo azonban nem fogadta el az Augustus által neki felajánlott consuli tisztet, mert büszke volt tisztéget elfogadni. Idejét inkább a tudományos munkának szentelte. Úgy osztotta be az évet, hogy hat hónapot Rómában töltött tanítványaival, hat hónapot pedig vidéken, ezalatt írta könyveit. Négyezer kötetet hagyott így hátra, melyek leg többje ma is közkezen forog. Ezek ketten mintegy különböző iskolákat alapítottak: Capito megmaradt abban a tudományban, amelyet átvett, Labeo hatalmas tehetséggel és a tanítások teljes elsajátításával tudományos munkáiban sok mindent megújított.

Capitót Massurius Sabinus követte, Labeót Nerva, akik még növelték a két iskola ellentétét. Nerva a császár kebelbarátja volt, Massurius Sabinus pedig lovagrendbeli. Ő adott először jogi tanácsokat, s ezután kezdték ezt mint jogot kedvezményként adni.

Tudnunk kell ugyanis, hogy Augustus uralkodása előtt a jogi véleményadás jogát nem adományozták a császárok. Akik tudományuk miatt bizalmat élveztek, válaszoltak a tanácsot kérőknek. Nem adták ki azonban véleményüket aláírással — mintegy pecsétrel ellátva —, hanem vágy magának a bírónak írták meg, vagy egyszerű formában a tanácsot kérőnek. Hogy a jogászok tekintélye nagyobb legyen, Augustus császár rendelte el először, hogy egyesek az ő felhatalmazása alapján adhassanak véleményeket, és ez időtől kezdtek ezt a jogot kiváltsággént kérni. Hadrianus, a kiváló császár, midőn praetori tisztet viselt férfiak kérték tőle a hivatalos véleményadás jogát, azt írta nekik, hogy az ilyet nem kérne, hanem adni kell. Ezért, akinek közüliük ehhez kellő önbizalma van, készüljön fel arra, hogy a népet tanácsaival megörvendeztesse.

Sabinusnak tehát Tiberius császár megengedte, hogy a népnek jogi tanácsokat adjon, és a lovagrendbe is felvette ötvenéves korában. Nem kis képességei voltak neki sem, és hallgatói nagyon méltányolták.

Az ő követője Gaius Cassius Longinus, Tubero leányának fia, Servius Sulpicius unokahugáé, azért ő Servius Sulpiciust dedápiának nevezte. Tiberius idejében Quartius nusszal consulságot viselt, és egyébként is nagy tekintélye volt a városban, míg azután a császár száműzte. Szardíniaiszámkivetéséből Vespasianus hívta vissza, és az ő uralma alatt halt meg. Nerva utóda Proculus, az ő kortársa az ifjabb Nerva és az a másik Longinus, aki szintén lovag, később praetorságig vitte. Proculus tekintélye azonban nagyobb volt, nagyobbak a képességei is, és ettől fogva a Capito és Labeo által alapított két iskolát Cassianusok és Proculianusok néven emlegették.

Cassius utóda Caelius Sabinus, Vespasianus korának legnagyobbja, Proculusé Pegasus, aki Vespasianus alatt Róma praefectusa volt. Sabinus utóda Priscus Iavolenus, Pegasusé Celsus, az övé az ifjabb Celsus és Priscus Neratius, mindketten consulok, Celsus két ízben is. Iavolenus utódai Aburnius Valens és Tuscianus, majd Salvius Iulianus.

ZJ
Pomponius D. 1. 2. 2.35-53.

Híres férfiak hunytak el ebben az évben: Asinius Salomnius, aki két olyan nagyapával büszkélkedhet, mint Marcus Agrippa és Pollio Asinius, valamint olyan fivérrel, mint Drusus, és akit a Caesar unokavejének szántak. Továbbá Capito Ateius, kiről már megemlékeztem: jogi tudásával első volt a polgárok között; Augustus azért sietette consulsáapja a praetorságig vitte. Augustus azért sietette consulsápiust e hivatalos méltóságával megelőzte. Mert az a kor a békés életnek két kiváltságával megelőzte. Mert az a kor a békés Labeo megvesztegethetetlenül ragaszkodott a szabadsághoz, és ezért nagyobb hírnév övezte, Capito hajlékonyságát